

**POKUŠAJ OBNAVLJANJA BENEDIKTINSKOG REDA U DALMACIJI
I KRČKOJ BISKUPIJI U DRUGOJ POLOVINI XIX STOLJEĆA¹**

Mate BOLONIC

Benediktinski red, koji je u srednjem vijeku doživio svoju reformu i svoj vrhunac, počeo je u novom vijeku nazadovati. Ima tome više razloga. Uz protestantsku reformaciju sa seljačkim bunama i vjerskim ratovima te pojačanim režimom komenda i janzenizma, posebni udarac zadale su benediktincima reformatorske mjere iluminizma. A najjači i konačni udarac zadala je benediktinskom redu koncem XVIII stoljeća francuska revolucija. Malo je samostana bilo pošteđeno. Benediktinci su bili gotovo izbrisani s lica zemlje. Nakon Napoleonove zabrane ostalo je vrlo malo opatija, i to napola praznih. Bile su sačuvane opatije samo na Siciliji, tj. one izvan francuske vlasti. A Montecassino, Cava i Montevergine bili su sačuvani kao građevine (Stabilimenti) s reduciranim brojem monaha, obučenih kao svjetovni svećenici, kojima je bilo povjereni da čuvaju kulturnu baštinu.

Međutim, u drugoj četvrtini XIX stoljeća benediktinski red opet je procvao. Benediktinske opatije stadoše se obnavljati u Francuskoj. Njemačkoj i drugdje po Evropi. Benediktinci se povratili čak u Englesku, a kasnije prelaze u obje Amerike i na ostale kontinente.²

I u našoj korespondenciji nalazimo aluzija na obnovu benediktinskog reda u Evropi i drugdje po svijetu. U prvom pismu, datiranom u Subiaco 15. X 1857. koji je tada imao oko 120 redovnika, opat D. Petar Casaretto navodi kako su »pred malo godina ustanovili svoje kuće u Engleskoj, Belgiji, Australiji i u drugim dijelovima svijeta«. U pismu od 7. VIII 1858. iz Genove saopćuje Viteziću da ide kao vizitator u Francusku.

¹ U biskupskom arhivu u Krku (u daljnjem citiranju BAK) nalazi se jedan oveci svežanj spisa koji nosi oznaku »Ustanovljenje samostana benediktinaca Osor«. Svežanj sadrži osam službenih (protokoliranih) spisa i više neprotokoliranih. Radi se o korespondenciji između krčkog biskupa dr Ivana Josipa Vitezića i benediktinskog opata D. Petra Casaretto i drugih uglednih benediktinaca u vezi s obnavljanjem benediktinaca u krčkoj biskupiji. Držim da je stvar s više razloga zanimljiva, a k tome makar i mali doprinos povijesti benediktinaca kod nas, stoga sam stvar priredio za javnost.

² Uspor. ENCICLOPEDIA CATTOLICA, II dio — Benedittini, stupac 1239 i 1240, Città del Vaticano 1949; I. OSTOJIC, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I, str. 45—46, Split 1963.

Belgiju i možda u Englesku, gdje imaju svoje kuće. A u pismu od 10. II 1862. piše mu iz Rima o benediktincima u Francuskoj, i njihovim gospodarskim zgradama gdje uživaju punu vladinu zaštitu (»tanto protetti dal governo Imperiale«).

I. POKUŠAJ OBNAVLJANJA BENEDIKTINACA U DALMACIJI

Isti udes pratio je benediktinski red i u Dalmaciji. Benediktinci su djelovali u Dalmaciji od IX sve do XIX stoljeća, a benediktinke od XI vijeka do danas.³

Stoga nije čudo da se polovinom XIX stoljeća počelo misliti i na obnavljanje zaslužnog benediktinskog reda u Dalmaciji, što možemo razabrati i iz naše korespondencije. Benediktinska opatija (Il proto monastero) u Subiaco, osnovana od sv. Benedikta 506. godine, potvrđuje primitak pisma krčkog biskupa Ivana Vitezića i objašnjava mu zašto im trebaju hrvatski kandidati (giovani Illirici). U tom pismu od 15. X 1857. opat D. Petar Casaretto, generalni predsjednik kongregacije Montecassina, piše Viteziću da žele imati u svom novicijatu i hrvatske mladiće zato što u posljednje vrijeme raspoložu s većom svotom novaca te mogu pristupiti otvaranju dviju kuća u Dalmaciji koje bi dobro došle onom narodu, kao što su prije nekoliko godina ustanovili takve kuće u Engleskoj, Belgiji, Australiji i drugdje.⁴

U tu svrhu on putuje god. 1858. u Dalmaciju.⁵ Gdje je u Dalmaciji boravio i s kime je došao u dodir, iz naše korespondencije nije nam poznato.

Kako je opat Casaretto ozbiljno mislio na obnavljanje benediktinaca u Dalmaciji, svjedoči nam sačuvana njegova korespondencija s krčkim biskupom Ivanom Vitezićem. Gotovo nema pisma u kojem nema riječi o kandidatima za benediktinske samostane u Dalmaciji. Tako već u svojem prvom pismu od 15. X 1857. moli Vitezića za kandidate, od kojih neka budu dvojica od 16. do 19. godine, a drugi s navršenom petnaestom godinom. Neka budu inteligentni, zdravi i pripravnici sve ostaviti radi Krista Gospodina, a roditelji neka očekuju od njih samo duhovna dobra (»solo di beni spirituali«).⁶

Kao prvi benediktinski kandidati iz krčke biskupije bili su upućeni u novicijat benediktinaca mladici Antun Kirinčić iz Dobrinja i Ivan Kraljić iz Dubašnice već u listopadu 1857. Biskup Vitezić piše opatu Casaretto da rečeni mladići svakako imaju crkveno zvanje, što se ne može reći i za benediktinski red koji ne poznaju, ali tomu će poslužiti novici-

³ Uspor. I. OSTOJIC, nav. dj., svez. II, str. 34.

⁴ BAK, broj: 819/1857. — »Lo scopo d'avere giovani Illirici nel Nro Noviziato si è perchè ultimamente avemmo una forte somma di denaro da erogarsi ad tempo alla fondazione di due Nre Case in Dalmazia che servissero al bene di cotesa popolazione come abbiamo di già i pochi anni stabilito in Inghilterra, Belgio, Australia ed altre parti...«

⁵ BAK, pismo opata P. Casaretta iz Genova od 7. VIII 1858. biskupu Viteziću. U pismu piše da se vratio iz Dalmacije i da je znao za njegove planove da bi bio produžio za koji dan svoj boravak u Dalmaciji i osobno došao u Krk.

boravio i s kime je došao u dodir, iz naše korespondencije nije nam

⁶ Vidi bilješku br. 4.

jat.⁷ Opat Subiaca D. Rafael Testa piše o njima biskupu da su se dobro snašli i da se vladaju pohvalno.⁸ — Nakon povratka iz Krka piše Casaretto biskupu Viteziću iz kuće novicijata u Praglia kod Padove, gdje živi već nekoliko mjeseci zbog revolucije (*«costretto dalla Rivoluzione»*) sakriven i kao bjegunac, i moli ga da pošalje u Praglia dvojicu starijih, od pet kandidata za novicijat, dok će drugi doći kasnije kako budu slobodna mjesta.⁹ Vitezić posla odmah u Praglia dva starija kandidata Antuna Juranića i Josipa Sormilića, obojica iz Dubašnice. U istom pismu piše opatu da je Pavao Milovčić, isto iz Dubašnice izgubio zvanje (*ha abbandonato la vocazione*) i šalje mu popis novih kandidata među kojima su i trojica s otoka Raba. Dvojica od ovih, Zaro i Galzigna, koji potječu od starih rapskih obitelji a koje su sada pale u siromaštvo, zaslužuju posebnu pažnju zbog svoga dobra vladanja.¹⁰ Montecasinski opat D. Atilano Oliveros javlja biskupu u pismu od 13. XII 1859. da su poslani kandidati sretno stigli.

Druga trojica primljenih kandidata za novicijat u Pragliu, Ivan Štefanić Antunov, Mate Bogović Ivanov i Andrija Juranić pok. Ivana izgubili su zvanje, zato biskup šalje nekog Mrakovčića iz Kornića i Galzignu iz Raba.¹¹ Opat Oliveros ponovno se preporuča za kandidate od 13—14 godina, a za dječaka Dobrelovića piše da se dobro vlada te da će uskoro obući redovničko odijelo.¹² — Krčki kandidat D. Gaudencije Juranić i D. Šime Mrakovčić zahvaljuju iz kuće novicijata u Praglia biskupu Viteziću za njegovu očinsku skrb za njih.¹³

Kako je opat Casaretto ozbiljno mislio na povratak benediktinaca u Dalmaciju, svjedoči i njegovo pismo iz Genove (14. V 1863). Opat piše biskupu kako ga veseli sve što poduzima za obnovu benediktinaca u Osoru, ali ako vidi da je tamo slab zrak ili ako naiđe na kakve poteškoće, on je pripravan učiniti sve da sinovi svetog Benedikta budu zasađeni u Dalmaciji. U tu svrhu nastoji oko odgoja vrijednih mladića Dalmatinaca. I opet se preporuča za nove kandidate u Praglia.¹⁴

Još god. 1864, tj. nakon osam godina, traže benediktinci svoje kandidate u krčkoj biskupiji. Opat Oliveros piše biskupu iz Praglia da vizitator opat Casaretto moli nekoliko mladića za novicijat. Javlja mu da je Šime Mrakovčić obolio i da će ga poslati kući za dva mjeseca radi promjene zraka.¹⁵ — Istog dana piše mu i sam Casaretto iz Praglia da je doznao iz Beča da je stvar njegovog dolaska u Osor propala jer da su tobože stranci (*«forestieri»*). Međutim, on se nada da će stvar Osora moći opet pokrenuti kada naši mladi Dalmatinci budu svećenici koji će

⁷ BAK, br. 995 od 15. X 1857.

⁸ Pismo od 3. X 1958.

⁹ Pismo od 5. XI 1859.

¹⁰ Pismo bez datuma.

¹¹ BAK, Pisma od 24. X 1860, 16. XI 1860. i 25. II 1861.

¹² BAK, Pismo od 25. XII 1861.

¹³ BAK, Pismo od 19. IV 1863.

¹⁴ BAK, Pismo od 14. V 1863.

¹⁵ BAK, Pismo od 12. VII 1864. — Opat piše u pismu da je pripravan »di fare tutti i miei sforzi perchè i figli di S. Benedetto siano piantati nella Dalmazia. A tale scopo vado educando i buoni giovani Dalmati«.

¹⁵ BAK, Pismo od 12. VII 1864. — »... che a tempo e luogo quando i Nri giovani Dalmati saranno sacerdoti ed al caso di servire il loro Paese nativo«.

moći raditi u svom zavičaju. Moli ga da mu pošalje nove kandidate. Biskup Vitezić odgovara da će nastojati da pronađe odgovarajuće mladiće.

Biskup Vitezić u svom nastojanju oko povratka benediktinaca u klerika iz ovih krajeva (*«cinque chierici di queste Contrade»*) u korporaciji benediktinaca u Subiaco, koje želi preseliti u biskupiju, a osobito Osor, kako ćemo kasnije opširnije vidjeti, moli papinskog nuncija da u Osor (*«che vorrei trascontare nella Diocesi e specialmente al Ososero»*).¹⁶ u Beču posreduje u toj stvari te mu u vezi s time piše da ima pet

Kako se dalje razvijalo pitanje povratka benediktinaca u Dalmaciju, nije nam poznato, jer je time korespondencija Vitezić-benediktinci bila završena.

II. VITEZOVIĆEVA NASTOJANJA ZA OBNAVLJANJA BENEDIKTINSKOG REDA U KRČKOJ BISKUPIJI

1. Skrb za odgoj svećeničkih kandidata

Kad je dr Ivan Vitezić¹⁷ sjeo na starodrevnu biskupsku stolicu u Krku, jedna od prvih briga bila mu je: odgoj svećeničkog podmlatka. Krčka biskupija nalazila se tada u prijelaznom stanju — iz starije primitivno-patrijarhalne dobe u noviju. Premda je krčka biskupija redovito obilovala svećenstvom¹⁸ koje je bilo na moralnoj visini, većina starijih svećenika nije bila na odgovarajućoj svećeničkoj intelektualnoj visini. Stoga je prva Vitezićeva skrb bila pribaviti biskupiji dovoljan broj izobraženih svećenika. U tu svrhu žrtvovao je velik dio inače svojih skromnih prihoda. U tome je doista postigao mnogo uspjeha, jer je malo koja biskupija u austro-ugarskoj monarhiji bila tako proviđena svećenicima kao krčka. Da bi biskupija imala i naobraženijih svećenika, slao je svake godine pokojeg sposobnijeg bogoslova na sveučilište u Beč tako da je krčka biskupija, iako teritorijalno malena, imala lijep broj naobraženih svećenika.^{19a}

¹⁶ BAK, Pismo od 20. XII 1864.

¹⁷ Dr Ivan Josip Vitezić rodio se u Vrbniku 27. VIII 1806. Bogoslovské nauke završio u Beču, gdje je i doktorirao iz bogoslovskih nauka. U 26. godini života, još prije svršetka svojih studija, bio je imenovan kancelistom u dvorskoj (carskoj) kancelariji u Beču, gdje je službovao punih devet godina. God. 1842. bio je imenovan savjetnikom za crkvene poslove kod dalmatinskog Namjesništva u Zadru. Kao takav uredio je dalmatinske župe i spasio gimnaziju u Sinju od propasti koja joj je prijetila. Na carev prijedlog papa Pio IX potvrdi ga 23. III 1855. za krčkog biskupa na mjesto preminulog krčkog biskupa dr Bartola Bozanića (1839—1854). Kao biskup posebnu pažnju posvetio je odgoju dijecezanskog klera; obnovio je i popravio starohrvatsku crkvu sv. Lucije u Jurandvoru (Baška), u kojoj se nalazio najstariji hrvatsko-ugarski spomenik poznat pod imenom »Bašćanska ploča« iz god. 1077; obnovio starodrevnu romansku crkvu sv. Kvirina u Krku i predao bogoslužju. Isticao se kao vrlj Hrvat. Radovao se osnivanju hrvatskog sveučilišta u Zagrebu (to je bio za njega »pirni dan«), propagirao je i preporučivao hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, pomogao osnovati »Hrvatsku čitaonicu« u Vrbniku, jednu od prvih u Istri. Kao biskup i virilista istarskog sabora u Poreču branio je pravo hrvatskog jezika u školi i uredima i narodna prava istarskih Hrvata. — S bratom drom Dinkom Vitezićem, koji je bio prvi narodni zastupnik (Hrvat) Istre u carevinskom vijeću u Beču, u Vrbniku poznatu »knjižnicu obitelji Vitezić«. — Umro je u Krku 4. IX 1877, gdje je i pokopan u kapeli sv. Križa (sada Presv. Srca Isusova) u katedrali.

¹⁸ Uspor. M. BOLONIC, Krčki glagoljaši i njihova služba izvan Krka, Bogoslovska smotra, 1965, br. 2, str. 342—356.

^{19a} Uspor. I. MILČETIĆ, Ivan Josip Vitezić, biskup krčki, Vienac, Zagreb 1878, god. X, br. 22, str. 352—355.

U vezi s time poput svojih predšasnika mislio je na otvaranje jedne javne srednje škole u Krku koju bi polazili đaci kvarnerskih otoka (koji su bili sastavni dio krčke biskupije), a u kojoj bi se odgajali i budući krčki svećenici. Međutim, kad je bečka vlada donijela odluku da nije potrebno osnivati gimnazije u Krku zbog blizine gimnazija u Rijeci, Pazinu i Zadru, biskup Bartul Bozanić, a zatim i biskup Vitezić, počeo misliti na otvaranje dijecezanskog sjemeništa.¹⁹

Gdje osnovati dijecezansko sjemenište i komu predati odgoj budućih krčkih svećenika? Na to nam odgovara spomenuta korespondencija Vitezić-Benediktinci (1857—1865).

2. Vitezić želi povjeriti studij i odgoj svojih sjemeništaraca benediktincima

Iz rečene prepiske proizlazi živa želja biskupa Vitezića da obnovi benediktince u krčkoj biskupiji i da njima povjeri odgoj dijecezanskih klerika.²⁰ — Na to ga je, bez sumnje, potakla slavna i zaslužna prošlost benediktinskog reda u Dalmaciji, a posebno u krčkoj biskupiji, koji je u srednjem vijeku bio nasilac i rasadnik duhovne i materijalne kulture. A u krčkoj biskupiji bili su benediktinci, kako izgleda, i glavni nosioci starog krčkog glagoljizma.²¹

U tom smislu piše Vitezić Sv. Stolici: »U krčkoj biskupiji u sadašnjem sastavu, nakon sjedinjenja s rapskom i osorskom biskupijom,²² cvao je u prošlim vjekovima slavni (insigne) red velikog patrijarhe sv. Benedikta tako da se na svim stranama iste biskupije nalaze ruševine i uspomene starih samostana. To pak posebno vrijedi za starodrevni grad Osor u kojem je postojao slavni samostan Sv. Petra kojem je bio opat sam sv. Gaudencije, osorski biskup, kako to tvrdi tradicija.«²³

To nam potvrđuje povijest benediktinskog reda na kvarnerskim otocima (Krk, Rab, Cres, Lošinj i Pag) koji su bili upravo poplavljeni benediktinskim samostanima. U nekadašnjoj osorskoj biskupiji (Cres i Lošinj s pripadajućim otocima) bile su dvije opatije: sv. Petra u Osoru i sv. Mihovila na otoku Susku, te priorati i eremitaže kamaldoljana kod sv. Nikole na Osorščici, kod sv. Marije na Vijaru (Osor) i kod sv. Martina u zaljevu Martinščici i k tome nekoliko ćelija za rekluze istoga reda po okolici grada Osora. Na području iste biskupije nalazio se još i samostan sv. Petra na Sv. Petru-Iloviku.²⁴ Ovima treba nadodati

¹⁹ Uspor. O. STJ. IVANČIĆ, Povjestne crtice . . . i Poraba glagoljice, Zadar 1910, str. 89 i 186; Vj. STEFANIĆ, Historijski podaci o srednjoj školi u Krku, Zagreb-Krk 1931, str. 9.

²⁰ BAK, Pismo biskupa Vitezića od 25. II 1961. — U njemu među ostalim piše kako mu stoji na srcu »ristabilimento di un Monastero Benedittino . . . onde provvedere all'istruzione letteraria ed educazione dei candidati ecclesiastici della Diocesi . . .«

²¹ Uspor. Vj. STEFANIĆ, Opatija sv. Lucije . . . , Zagreb; I. OSTOJIC, nav. dj., svez. II, str. 148.

²² Bulom pape Lava XIII od 30. VI 1828. »Locum Beati Petri«.

²³ BAK, Pismo 12. VII 1862.

²⁴ Uspor. I. OSTOJIC, nav. dj., svez. II, str. 145; L. KOSUTA, Ubikacija benediktinskog samostana »Montis Garbi« na otoku Lošinju, Zbornik historijskog instituta JAZU, vol. 1, str. 125—135.

i ženske benediktinske samostane sv. Benedikta, kasnije Gospe od milosti u Osoru, te samostan sv. Petra u Cresu.²⁵

To još više vrijedi za staru krčku biskupiju (otok Krk), gdje se benediktinci spominju već koncem XI stoljeća,²⁶ a izgleda da su barem u poznatijim samostanima živjeli učenici sv. Metoda ili njihovi nasljednici. To su bili monasi glagoljaši. Na otoku Krku spominju se ovi benediktinski samostani (od kojih su neki dvojbeni): sv. Lucije u Jurandvoru kod Baške,²⁷ sv. Ivana Krstitelja, sv. Mihovila i sv. Lovre u Krku, sv. Marije na Košljunu (kod Punta), sv. Nikole kod Omišlja, sv. Martina i sv. Apolinara u Dubašnici, sv. Nikole na Negritu (kod Stare Baške), sv. Petra kod Dobrinja i sv. Nikole u Sužanu (Dobrinj) i sv. Nikole u Ogrulu (Vrbnik) te ženski samostan sv. Marije u Krku.²⁸ Na benediktince na Krku sjećaju nas još i danas razni predjeli koji se zovu »opatija«.²⁹

Na teritoriju pak bivše rapske biskupije (otok Rab i župe Lun i Novalja na Pagu) nalazili su se slijedeći samostani: sv. Petra u Supetarskoj Dragi, sv. Križa u Rabu, sv. Stjepana u Barbatu na Rabu, sv. Damjana na Rabu i u Novalji na Pagu, te ženski samostani sv. Andrije, sv. Ivana Evanđeliste, sv. Justine i sv. Antuna Opata — svi u Rabu.³⁰

Nakon iznesenog neće nam biti čudno što je Vitezić toliko nastojao oko obnove benediktinskog reda u Krčkoj biskupiji i što ga je prvi uspjeh u tom pogledu — otvaranje benediktinskog hospicija sv. Josipa u Velom Lošinju (1860) — napunio posebnim veseljem što je tako vidio obnovljen zaslužni red sv. Benedikta u svojoj biskupiji.³¹

Iz sačuvane korespondencije vidi se također koja su mjesta dolazila u obzir u tom pogledu, tj. gdje bi se ustanovio benediktinski samostan, a prema tome i dijecezansko sjemenište. U obzir su dolazila ova mjesta: Veli Lošinj, Krk, Glavotok na otoku Krku i naročito Osor. Radi veće preglednosti iznijet ćemo ukratko što se u korespondenciji odnosi na pojedine od njih.

3. Benediktinci u Velom Lošinju

Prvi lokalitet koji je dolazio u obzir bio je Veli Lošinj. U Velom Lošinju postojao je maleni samostan s crkvom sv. Josipa što ga je sagradio god. 1855. velološinjski svećenik Marko Raguzin (vulgo Mučić) s namjerom da ga preda kojoj redovničkoj obitelji, koja bi skrblila za odgoj mladeži, i koji bi imao služiti kao malo župno sjemenište. I sam fundator Raguzin imao je želju da bi to bili benediktinci.³²

²⁵ Uspor. I. OSTOJIC, nav. dj., svez. II, str. 195—198.

²⁶ Prema prof. J. Hammu (RADOVI, Staroslavenski institut u Zagrebu, br. I 1952) Baščanska ploča datira negdje oko god. 1080.

²⁷ Ne u Dragibaščanskoj; uspor. I. OSTOJIC, nav. dj., II svez.

²⁸ Uspor. I. OSTOJIC, nav. dj., II svez., str. 168—193.

²⁹ Uspor. VJ. STEFANIC, nav. dj.: I. JELENOVIĆ, Dobrinj na prijelazu iz XVI u XVII vijek, Jadranski zbornik VI (Rijeka—Pula 1966), str. 272; I. Crnčić, Krčke starine, str. 8—20, u Književniku II, god. 1865.

³⁰ ISTO, str. 124—141.

³¹ BAK, Pismo opatu Casaretto od 25. II 1861. — Dolazak benediktinaca u Veli Lošinj napunja ga nadom »di veder risorto nella Diocesi il benemerito ordine di San Benedetto«.

³² Župni arhiv u Velom Lošinju (podatke mi pružio pok. don Bogdan Kosović, uprav. župe u Velom Lošinju); I. OSTOJIC, nav. dj., str. 167—168.

Radi toga se biskup Vitezić (vjerojatno u rujnu 1857) obraća benediktinskoj opatiji (il proto monastero) u Subiaco pismom u kojem izražava želju »da vidi obnovljen benediktinski red u ovoj biskupiji«; u tu svrhu nudi im novosagrađeni hospicij u Velom Lošinju.³³ Biskup je više puta urgirao odgovor na svoje pismo (tako npr. 7. XII 1857, 30. IV i 5. VII 1858). Napokon mu odgovori opat-vizitator Petar Casaretto pismom iz Genove. Opat mu piše da je upravo stigao iz Dalmacije te da je znao za njegovu molbu, bio bi navratio u Krk radi dogovora o tom predmetu. I onda ga uvjerava da mu njegov plan stoji na srcu, ali da ostvarenje ovisi o njihovoj postaji u Kopru, tj. ukoliko dođe do pravedne nagodbe s biskupom u Trstu radi njihova posjeda u Daili.³⁴

Vitezićeva želja bila je ostvarena tek u jesen godine 1860.³⁵ O tome ga je obavijestio sam Casaretto — pismom iz Genove od 4. XI 1860. Piše mu da šalje u Veli Lošinj dvojicu redovnika za par mjeseci i to na pokus (»perché facciamo colà l' esperimento«) te da se je na to odlučio na poticaj jednog Velološinjanina, kapetana u Veneciji. Isto mu javlja i opat Atillano Oliveros iz Praglia pismom od 16. XI 1860, koje mu šalje po redovniku Aureliju de Gobbi »koji je upravo imenovan poglavarom malog kolegija... koji se ima otvoriti u Velom Lošinju«,³⁶ koji će doći u Krk da se pokloni biskupu. — Međutim, novoimenovani poglavar Aurelije de Gobbi najavljuje biskupu pismom od 23. XI 1860. svoj dolazak u Veli Lošinj i ispričava se što nije mogao doći u Krk, ali se nada da će to biti jednom drugom zgodom. Druga dvojica redovnika doći će za njim. Istodobno mu javlja da nema ni govora o gimnaziji za vanjske đake. Oni će odgajati samo interniste.

Neočekivani dolazak benediktinaca u Veli Lošinj iznenadio je biskupa Vitezića, kako se može razabrati iz njegova pisma opatu Casarettu od 25. II 1861. Među ostalim piše kako ga nenadani dolazak benediktinaca na Veli Lošinj napunja više strahom nego nadom u pogledu njegovih nastojanja. Međutim, vijesti D. Aurelija napunjavu ga nadom »videći obnovljen u biskupiji zaslužni red sv. Benedikta«.³⁷

Opat-vizitator P. Casaretto boravio je u rujnu 1861. u Velom Lošinju. Tom je prigodom tražio i Vitezića u Krku i u Poreču, ali ga, na žalost, nije našao, zato mu piše iz Trsta (26. IX 1861) da će u pitanju hospicija u Velom Lošinju govoriti s Papom, ali se boji da će uz svu dobru volju onih građana biti prisiljen za sada napustiti preuzetu obavezu jer nisu bila ispunjena dana im obećanja, i dobro je za njih što su pošli tamo samo na pokus.

Biskup Vitezić mu odgovara u pismu od 8. X 1861. kako ga je vijest veoma žalostila jer u času kad se nadao »da su napokon ispunjene njegove želje, vidi kako su propali svi njegovi planovi« (»di videre finalmente esauditi i miei voti, vedo crollare per terra i miei progetti«).

³³ BAK, br. 995 od 15. X 1857.

³⁴ BAK, Pismo od 7. VIII 1858.

³⁵ Prema tome ne god. 1859. kako ima I. Ostojić nav. dj., svez. II, str. 167.

³⁶ BAK, Pismo od 16. XI 1860. šalje po D. Aureliju de Gobbi »nominato or Superiore del piccolo Collegio, che, coll'ajuto di Dio e benedizione di Monsig. re, e per aprirsi in Lussingrandes.

³⁷ »... di veder risorto nella Diocesi il benemerito ordine di San Benedetto«.

Stoga mu predlaže da bi se ujediniła redovnička kuća u Osoru s onom u Velom Lošinju, a ona u Krku s onom u Glavotoku. U istom mu pismu javlja kako je bila kod njega u Krku delegacija iz Lelog Lošinja sa superiorom Aurelijem s prijedlogom »par la continuazione di quell'ospizio«.

Benediktinskom hospiciju u Velom Lošinju sve se više bližio konac. Čestitajući Casaretto Viteziću Božić iz Rima (15. XII 1861), ponovno piše za Veli Lošinj, kako onu ustanovu smatra s više razloga nemogućom. Međutim, tamo će ostati još za neko vrijeme samo iz obzira prema njemu i zbog zahvalnosti koju mu duguje, »ali bojim se da neće biti ništa« (»Ma temo che non se ne farà nulla«).

Što se pak tiče ponude Velog Lošinja da bi tamošnji benediktinci preuzeli vođenje gimnazije, Casaretto piše Viteziću iz Rima da ga s jedne strane raduje ta vijest zbog poštovanja i simpatija Velološinjana prema njima, ali je, s druge strane, žalostan što ne može udovoljiti njihovoj želji, jer nije u skladu s njihovim regulama (»perchè contraria alle Nre Regole«). I stoga neće primati nikakav prijedlog koji bi im nametao dužnosti (poslove) koje rastresaju (»tendente ad impegnarci in officii distrattivi non sarà mai da Noi accettata«). Zbog toga moli biskupa »neka dozvoli da se ona dva redovnika koji su bili poslani u Veli Lošinj mogu povratiti u svoje samostane«, osim ako ih biskup misli još neko vrijeme zadržati time da ih premjesti u koji drugi samostan koji više odgovara njihovu zvanju.³⁸

Vitezić je odluku opata Casaretta odmah saopćio odboru za nabožnu fundaciju jednog instituta u Velom Lošinju (Comitato della pia fundazione d'un istituto) i istovremeno odgovorio opatu Casarettu kako ga se bolno dojmila vijest o daljnjem opstanku hospicija u Velom Lošinju. budući da mu je živa želja povrata redovnika u njegove samostane (la restituzione dei religiosi nei loro Monasteri). Obavješćuje ga također kako mu iz Velog Lošinja stižu molbe da se sačuva hospicij i darovi za njegovo uzdržavanje. Po Uskrsu će obaviti kanonsku vizitaciju u Velom Lošinju, a iza toga kani u Rim pa će ga o svemu bolje usmeno informirati.³⁹

Vjerojatno u vezi s biskupovim pismom o Casarettovoj odluci Odbor za nabožnu fundaciju 9. III 1862. donosi odluku kojom s 10. III 1862. daje benediktinskoj redovničkoj obitelji u Velom Lošinju punu slobodu i raspolaganje (»piena libertà e disponibilità«). O tome je Vitezića obavijestio superior D. Aurelije, kao i o postupku rečenog odbora prema njemu. Bez obzira na njegovu osobu i njegovo svećeništvo i redovništvo, bio je pozvan po poslužniku (»per fante«) u ured Odbora gdje mu je s 10. III dan otkaz i saopćeno također biskupovo naređenje »za naš odlazak« (»il Ordine di V. S. per la nostra partenza«). Od odbora je zatražio pismeno naređenje. Moli biskupa za posredovanje, jer ih je njihov poglavar postavio pod njegovu zaštitu. Čudna je to odluka donesena baš u korizmi kad je u župi toliko posla (ispovijedanja i dr.). Napokon

³⁸ BAK, Pismo Casaretta iz Rima od 10. II 1862.

³⁹ BAK, Vitezićevo pismo od 3. III 1862.

ga moli da se njegov odlazak iz Velog Lošinja odgodi do iza Uskrsa i da im dade pismenu izjavu o njihovu moralnom i redovničkom vladanju za vrijeme njihova borakva u biskupiji (*di nostra condotta morale e religiosa del frate tempo che si ritroviamo quasi di Lei sudditi in cod. Sua Diocesi*).⁴⁰

Ta vijest je veoma iznenadila i ražalostila Vitezića i zato odmah — već 11. III 1862 — piše svećeniku P. Stupariću i saopćuje mu da takva odluka ne spada na rečeni odbor, nego na njega i opata Casaretta. Stoga moli da posreduje kod Odbora da se suspendira isti dekret. Istovremeno je odgovorio i D. Aurelije da i dalje nastavi s običnom revnošću u svojoj službi na duhovno dobro onog pučanstva, osobito sada u svetom korizmenom vremenu, jer je Komitet postupao posve na svoju ruku u donošenju »proizvoljne odluke u pitanju tako naglog ukidanja benediktinskog hospicija« u Velom Lošinja. To spada samo na njega i na benediktinskog vizitatora P. Casaretta.

Valjda kao odgovor na Vitezićevo pismo P. Stupariću, odbor piše biskupu u Krk pismo s nadnevkom od 29. III 1862. kako je na njih bolno djelovala odluka opata Casaretta koju im je on saopćio pismom od 3. III 1862. Odbor ponavlja svoju želju kako bi bilo najbolje rješenje kad bi benediktinci u Velom Lošinja preuzeli vođenje gimnazije u smislu državnih propisa, što bi bilo korisno ne samo za velološinjске mladiće, siromašne i bogate, nego također i za one cijele biskupije. U tom smislu odbor se obratio i na samog cara (*»al trono di Sua Maestà l'Imperatore«*) zamolivši ga za godišnju pomoć. Međutim, još nema odgovora. Ukoliko to ne bi bilo ostvareno preko benediktinaca, odbor moli biskupa da pronađe koji dugi način kako bi se postigao željeni cilj.

Vitezić je po Uskrsu 1862. pošao u Veli Lošinj radi najavljenog pastirskog pohoda. Iskoristio je priliku da uredi pitanje kako bi se i materijalno omogućio boravak benediktinaca u Velom Lošinja. Radi toga zamoli načelnika Šimuna Letića, Grgura Craglieto i Antuna Leva da organiziraju akciju na bazi dobrovoljnih darova (ali stalnih) da se tako omogućí ekonomski opstanak obitelji *»dell' insigne ordine Benedittino«*, dok biskup ne ustanovi »stalnu i sigurnu fundaciju sa svetim ciljem koja bi s moralnim dobrom pučanstva promicala također znanstvenu pouku s gimnazijskim studijem« — dakako sve u skladu s konstitucijama benediktinskog reda i državnih propisa. — U tu svrhu određena je suma od 187 forinti godišnje. Ugovor bi stupio na snagu po povratku biskupa iz Rima, kad on uredi pitanje s benediktinskim vizitatorom Casarettom.⁴¹

Letić je poslao Viteziću u Krk prijepis ugovora i popis obveznika tek 7. VI 1862. uz napomenu da je stvar malo zakasnila, jer su zaduženi za to morali pokucati na sva vrata. Žao mu je što nije osigurana potrebna svota jer su se mnoge imućnije obitelji (più comode del paese) ustegle, a oni koji imaju dobru volju nemaju novaca. — Isto pismo poslano je biskupu i u Rim (koji je odsjeo *»presso l'insigne Collegiata di*

⁴⁰ BAK, Pismo od 10. III 1862.

⁴¹ BAK, Ugovor je datiran u Velom Lošinja 3. V 1862. i potpisan po načelniku Šimunu Letiću.

S. Girolamo degl' Illirici«), a primio ga je upravo dva dana prije odlaska iz Rima.

Nakon razgovora s opatom Casarettom Vitezić odgovara velološinskom načelniku da ga žalosti slab rezultat akcije »per il mantenimento di codesto Ospizio dei Benedittini« i da »bolna srca mora pristati na drugi udes ovih redovnika« kojima će dati odgovarajuće naredbe u tom pogledu i tako će hospicij do daljnjeg biti zatvoren. Preporuča mu da pomogne redovnike koliko im je potrebno za uzdržavanje te da im plati »le spesa di viaggio«.42 — Isti dan piše i D. Aureliju. Vitezić mu, među ostalim, piše da je, budući da nije pristao na njegov prijedlog da bude premješten u Osor u svojstvu upravitelja župe, zamolio načelnika da im pomogne u pitanju odlaska iz Velog Lošinja. Zahvaljuje mu na iskazanoj revnosti za duhovno dobro onog puka i želi mu da bi još dugi niz godina uspješno radio u vinogradu gospodnjem«.43

Kad su benediktinci napustili hospicij kod sv. Josipa u Velom Lošnju, ne možemo točno reći, jer o tome nemamo podatka u sačuvanoj korespondenciji. Međutim, na temelju Vitezićeva pisma iz Rima (negdje polovinom lipnja 1862) mišljenja smo da je to uslijedilo odmah, tim više što benediktinci u Velom Lošnju nisu imali ni najnužnije za život i što je Vitezić u Rimu (15. VI 1862) započeo s opatom Casarettom govor o njihovom dolasku u Osor.44 Sačuvalo nam se i pismo od D. Aurelija od 12. II 1863. iz Daile u kojem nema ni spomena o Velom Lošnju. To znači da mu je Veli Lošinj već davno izašao iz srca. Međutim, njegov redovnički drug D. Paulin Manciane javlja se Viteziću iz Praglia (19. IV 1863, vjerojatno o Uskrsu) i koristi priliku da mu zahvali za sva dobročinstva koja je iskazao njemu i D. Aureliju za njihova niti trogodišnjeg boravka (»durante il nostro non triene soggiorno in Lus-singrande«) u Velom Lošnju. Koliko možemo zaključiti iz sačuvane korespondencije, benediktinci su napustili Rugužinovu zadužbinu zbog nedovoljnih sredstava za uzdržavanje.45

4. — Pokušaji za dolazak benediktinaca u Krk i Glavotok na Krku

Kako smo već sprijeda vidjeli, biskup Vitezić svim je silama nastojao da bi se otvorila gimnazija u Krku za odgoj mladeži uopće, a posebno još za odgoj svećeničkog naraštaja. Uz gimnaziju imao bi i svoje dijecezansko sjemenište. Kao njegov predšasnik Bartul Bozanić (1839—1854), tako je i Vitezić želio da bi u tu svrhu dobio ili trećoredski samostan sv. Franje u Krku ili samostan sv. Marije u Glavotoku. U tom smislu zamolio je i Sv. Stolicu — Kongregaciju za biskupe i redovnike — da mu se dade samostan sv. Franje u Krku za sjemenište. O toj stvari pi-

42 BAK, Pismo biskupa Vitezića iz Rima — u lipnju 1862.

43 Isto.

44 I. Ostojić, nav. dj., sv. II, str. 167. kaže da su benediktinci napustili Veli Lošinj godine 1863.

45 Uspor. I. Ostojić, isto. On pretpostavlja da su benediktinci napustili Veli Lošinj vjerojatno zbog nedovoljnih prihoda.

sao je i papinskom nunciju u Beču (22. XII 1860) i dao mu neka nova razjašnjenja. I carskog agenta za crkvene poslove zamolio je da stvar preporuči ambasadoru koji se pokazao spreman da taj pothvat zagovara.⁴⁶

Vitezićeva je želja bila da i gimnaziju i sjemenište bilo u Krku bilo u Glavotoku povjeri benediktincima i zato već 25. XI 1857, u pismu opatu Casarettu u Subiaco u pitanju hospicija sv. Josipa u Velom Lošinju, piše mu za Krk da je, u slučaju da dođe do osnivanja jednog benediktinskog samostana u Krku koji bi preuzeo poučavanje mladeži (*«che volesse occuparsi dell'istruzione letteraria della gioventu»*), on spreman odreći se za svoju osobu prihoda opatije sv. Lucije za odgoj crkvenih zvanja biskupije (*«di rinunziare per sua persona alle rendite dell' Abbazia di Santa Lucia»*).⁴⁷

U sačuvanoj korespondenciji ne nalazimo kasnije nikakve aluzije na osnivanje benediktinskog samostana u Krku ili Glavotoku sve do god. 1861, kad će Vitezić opet pokrenuti to pitanje. Pišući, naime, Casarettu (25. II 1861), kaže kako se raduje zbog dolaska benediktinaca u Veli Lošinj. Tom prigodom opet mu preporučuje obnovu benediktinaca u Osoru. I onda nastavlja da mu nadasve stoji na srcu *«obnova jednog benediktinskog samostana u Krku kako bi se providjelo za školsku naobrazbu i odgoj crkvenih kandidata biskupije»*. Međutim, realiziranje ove zamisli zavisi isključivo o sretnom rješenju samostana sv. Franje u Krku. A kako rješenje samostana sv. Franje ovisi o Kongregaciji za biskupe i redovnike, dao je u pismu od 22. XII 1860. apostolskom nunciju u Beču neka nova objašnjenja. Stvar je preporučio i carskom agentu za crkvene poslove radi posredovanja ambasadora kod Sv. Stolice.

Vitezić pismom od srpnja 1861. ponovno preporuča stvar Krka opatu Casarettu i moli ga da se uredi pitanje *«s trećorecima za postizavanje samostana sv. Franje»*. Na Vitezićevu zamolbu odgovara mu Casaretto pismom od 26. IX 1861. iz Trsta. Piše mu, među ostalim, da što se tiče trećoredskog samostana u Krku treba sačekati pristanak Sv. Oca. A za Glavotok kaže: *«...mjesto vrlo podesno za jedan naš samostan — za jednu samostansku obitelj od 12 redovnika»*. On bi bio zadovoljan kad bi se osiguralo uzdržavanje za osam redovnika, a za ostalu četvoricu pobrinuli bi se oni sami приходима od misa i drugih pristojbi. Ondje bi redovnici s obzirom na osamljenost mjesta i zgodan položaj mogli provoditi redovnički život u smislu regule sv. Benedikta.

Na to mu Vitezić odgovara (8. X 1861) da se i za samostan sv. Franje u Krku zbog njegovog izoliranog položaja može reći da se nalazi u samoći. Pismo završava riječima: *«Moje traženje reda ograničuje se isključivo na to da se providi za školsku gimnazijsku naobrazbu, a osobito za crkvene kandidate kojih sada ima sve manje»* (*«...di cui si sente ormai troppo troppo ansibile la carrezza»*).

⁴⁶ Uspor. bilj. 19; BAK, Pismo Vitezića Casarettu od 25. II 1861.

⁴⁷ Prema Vj. Štefaniću (Opatija sv. Lucije ..., str. 82) opatiju sv. Lucije zvali su *«Bla-
gašica»* zbog njezinih posjeda (blago) i prihoda.

Čestitajući biskupu Božić (15. XII 1861), Casaretto mu piše da što se tiče otvaranja u Krku ili gdje drugdje »jednog kolegija ili sjemeništa koji ne bi bio u skladu s monaškim životom nikako ne odgovara mojim monasima, i s pravom, jer nije u skladu s našim ustanovama«.

O osnivanju benediktinskog samostana u Krku ili Glavotoku ne nalazimo više ništa u našoj korespondenciji. Međutim, iz drugih izvora znamo da je stvar potpuno i zauvijek propala, jer su se tome najodlučnije usprotivili franjevci-trećoreci. Spor je riješila odluka Zbora za biskupe i redovnike od 13. III 1863, kojom je biskupu Viteziću odgovoreno: »Negative et ad mentem«. A trećorcima je prepušteno da u Krku privatno poučavaju mladež spremajući ih tako za gimnaziju, ili neka dadu jednog ili dva učitelja (nastavnika) za gimnaziju ili sjemenište što ga bude eventualno otvorio.⁴⁸

5. — Pokušaj osnivanja benediktinskog samostana u Osoru

Svakako, glavna nastojanja biskupa Vitezića išla su za osnivanjem, odnosno obnavljanjem benediktinskog reda u Osoru gdje su u prošlosti bila dva muška i jedan ženski samostan, od kojih je bio najvažniji samostan sv. Petra, koji je prema tradiciji osnovao osorski biskup sv. Gaudencije, te je slovio kao »rasadnik svetih i slavnih muževa« i kao »sjemenište biskupa«.⁴⁹

A k tomu je Osor imao još jednu prednost. Imao je stari prostrani biskupski dvor koji je bio raspoloživ te je uz neke adaptacije bio vrlo podesean za naumljeni benediktinski samostan i dijecezansko sjemenište.

Zbog toga je biskup Vitezić posebno nastojao kako bi doveo benediktince u Osor i njima povjerio odgoj dijecezanskog svećeničkog podmlatka.

Prema sačuvanoj korespondenciji pitanje Osora možemo pratiti od veljače 1861. do 1865. Prvi podatak o Osoru nalazimo u pismu biskupa Vitezića od 25. II 1861. opatu Casarettu u kojem najprije izriče svoju radost što vidi obnovljen (risorto) zaslužni red sv. Benedikta u biskupiji (njihovim dolaskom u Veli Lošinj), a zatim govori o Osoru. Vitezić kaže u pismu da ponovno govori o Osoru, što znači na je već prije započela korespondencija o ovom pitanju. Opet piše »o opustošenom gradu Osoru kojega se početak gubi u mitologiji« te izvještava da ima želju »predati ocima benediktincima staru ex-katedralu u kojoj se časte relikvije velikog benediktinca sv. Gaudencija«.⁵⁰ Osorska se crkva sma-

⁴⁸ Uspor. O. Stj. Ivančić, nav. dj., str. 107; Status personalis et localis dioecesis Veglensis pro anno 1895, pag. 48; Vj. STEFANIĆ, Historijski podaci o srednjoj školi u Krku, str. 9.

⁴⁹ Uspor. I. OSTOJIĆ, nav. dje, svez. II, str. 149.

⁵⁰ Sadašnja katedrala u Osoru, koja je posvećena sv. Nikoli, sagrađena je u drugoj polovini XV stoljeća. Temelji su joj postavljeni za biskupa Antuna god. 1464. a posvećena je bila god. 1498. Gradili su je Zadrani Ivan Giusti i Mlečanin Patricius. U crkvi se čuvaju moći osorskog biskupa sv. Gaudencija. Za vrijeme drugog svjetskog rata bila je teže oštećena. God. 1969. bila je temeljito obnovljena i opet predana bogoslužju.

tra najbogatijom u Istri i njezina se dota nalazi u velikim kapitalima tako da njihov prihod danas nadilazi 4000 forinta godišnje, a uz dobru upravu mogao bi se još više povećati. A k tome bi nadošli i drugi prihodi »i posebno onaj koji bi bio određen za odgoj crkvenih kandidata biskupije«. Nadalje piše kako se uz crkvu nalazi bivša biskupska zgrada, od koje jedan dio služi za župni stan, a u drugom dijelu stanuje jedan kanonik. Biskup izjavljuje da je spreman dati svu zgradu na upotrebu benediktincima zajedno s lijepim prostranim vrtom. U tu svrhu treba isposlovati dozvolu Sv. Stolice i pristanak vlade o ukidanju kolegijalnog kaptola koji bi se preselio i inkorporirao župnoj crkvi u Velom Lošinju, koja je »najljepša i najdivnija u biskupiji« (*«la piu bella e magnifica nella Diocesi»*).

Casaretto pismom iz Rima od 15. VI 1861. potvrđuje primitak biskupova pisma s novim prijedlogom o Osoru (radi se o drugom pismu!) koji je odmah prikazao državnom tajniku kard. Antonelliju »da govori sa Sv. Ocem o nakani«. Nadalje mu piše »kako je njegovo prvo pismo u kojem je bio govor o crkvi sv. Gaudencija u Osoru predao lično u vlastite posvećene ruke Sv. Oca kojemu se prijedlog veoma mili« (*«... al quale piacque immensamente il prog.to»*). Naskoro će do Istre, odakle bi došao u Krk pa će moći o tome govoriti više usmeno. — Na ovo pismo Vitezić je odgovorio u srpnju 1861. Zahvaljuje opatu i raduje se što je njegov prijedlog o Osoru lijepo primljen od Sv. Oca te mu ponovno preporuča stvar.

Casaretto je u rujnu 1861. bio u Velom Lošinju, ali mu, budući da nije našao biskupa u Krku ni u Poreču, piše iz Trsta 26. IX 1861. Opatu je žao što ga nije mogao naći ni u Krku ni u Poreču, zatim ga obavješćuje o stanju hospicija u Velom Lošinju te nastavlja o Osoru i kaže da iako ima odobrenje Sv. Oca da može o stvari raspravljati i premda ga posebno privlače relikvije sv. Gaudencija, ipak »čini mi se da prestaje razgovor od onog časa kad sam informiran da je tamo ljeti slab zrak.⁵¹ Tim više što imaju loša iskustva sa samostanom u Dalili (kod Novigrada u Istri), gdje im je umro jedan od najboljih redovnika. — Vitezić u pismu od 8. X 1861. izražava opatu sumnju da mu je takve informacije mogao dati neki krčki svećenik Badia u Rijeci »ili kanonik Dragović u Osoru«. Njihove informacije ne odgovaraju istini, jer je osorski zrak dobar za one koji žive »urednim životom« (*«una vita regolare»*).

Istu poteškoću Casaretto ponovno ističe u božićnoj čestitki od 15. XII 1861. Piše da bi rado vidio svoje redovnike kod groba sv. Gaudencija, ali je to nemoguće »jer je tamo slabi zrak i mjesto neprikladno za našu monašku (solitario) ustanovu...« — Drugi razlog zašto ih Osor ne privlači izražava opat u pismu od 6. I 1862, u kojem javlja biskupu da će u Rimu otvoriti novu kuću »za vanjske misije« (*pell'esterne Missioni*). U tu svrhu dao im je Sv. Otac »očinsku kuću velikog Učitelja Sv. Ambrozija. Veličanstven položaj s predivnom crkvom koja je zračna i zgodno

⁵¹ »... vedo cadere a terra ogni trattativa del momento che vengo informato essere colla luogo di cattiva aria nel tempo di Estate« (radi se naime o malariji).

smještena, sama restauracija stajat će manje od sedamdeset tisuća franka». I onda zaključuje: »Iz ovog možete, Preuzvišeni (l' E. V. R.), zaključiti kako je teško nagovoriti naše da napuste ovako udobne i veličanstvene fundacije za druge nesigurne i ne baš privlačive...«

Uza sve to, ipak je napokon došlo do privatnog ugovora (convenzione privata) između krčkog biskupa dra Ivana Vitezića i opata-vizitatora Casaretta provincije Subiaco, sastavljenog »nel Proto-Monastero di S. Scolastica« u Subiaco 15. lipnja 1862.

Ugovor ima dva dijela. U prvom dijelu ističe se prije svega sjajna prošlost benediktinskog reda u krčkoj biskupiji, a osobito »u prastarom gradu Osoru« gdje je postojao slavni samostan sv. Petra u kojem je, prema predaji, bio jednom opat sam osorski biskup sv. Gaudencije. Zatim se utvrđuje kako je kolegijalni kaptol u Osoru na temelju bule Lava XII »Locum beati Petri« od 28. VI 1828. združen s katedralnim u Krku. U Osoru je još samo jedan kanonik i s njegovom smrću prestaje opstojati kolegijalni kaptol. Ex-katedrala u kojoj se čuva i časti tijelo sv. Gaudencija nalazi se »in forma decente«, opskrbljena je sa svim potrebnim i ima dovoljno sredstava za svoje dolično uzdržavanje. — Nadalje se naglašuje kako je Vitezić o svemu tome obavijestio Sv. Oca preko državnog tajnika Antonellija, i kako je zamolio da se namjesto ukinutog kolegijalnog kaptola u Osoru osnuje kod ex-katedrale benediktinski samostan — provincije Subiaco, koji bi prihodima iste crkve mogao skrbiti za uzdržavanje same crkve, za uzdržavanje redovničke zajednice s njezinim opatom i također za potrebe »odgoja mladeži, i posebno crkvenih kandidata«. — U blizini crkve nalazi se stara biskupska rezidencija koja bi se s malim troškom mogla adaptirati za potrebe samostana, a jedan njezin dio služio bi kao župni stan. Biskup će učiniti sve potrebno da biskupska menza u Krku sve to zajedno s vrtom i s jednom bližom kućom ustupi na uporabu benediktincima. Biskup nadalje naglašuje kako je osorski nadžupnik bio također župnik grada i njegove okolice i gradića Nerezine gdje se nalazi kapela. Međutim, biskup je pripravan odijeliti Nerezine od Osora i osnovati samostalnu dušobrižničku postaju u Nerezinama.

U drugom dijelu, pošto je istaknuto da je Sv. Otac odobrio osnivanje benediktinskog samostana u Osoru, benediktinci provincije Subiaco, prihvativši biskupove uvjete, dodaju i svoje koji su sadržani u pet točaka: 1) mala crkva sv. Gaudencija ostat će sjedinjena s ex-katedralom i u njoj će redovnici obavljati župne funkcije, 2) godišnji prihod za uzdržavanje redovničke obitelji u Osoru neka ne bude manji od 1000 rimskih skuda i slobodan od bilo kojeg tereta; 3) netom biskup ishodi dozvolu vlasti za osnivanje samostana u Osoru, bit će upućena u Osor dva monaha svećenika s jednim poslužiteljem (»serviente«) — »da tako iskušaju da li je rečena fundacija u svemu u skladu s njihovom ustanovom« i ako nakon jedne godine budu redovnici zadovoljni s mjestom i biskup s redovnicima, zamolit će se Sv. Stolica za kanonsko ustanovljenje; 4) što preostane od 1000 rimskih skuda za uzdržavanje triju osoba u jed-

noj godini, upotrijebit će se za adaptiranje biskupskog dvora za samostanski život i za izgradnju jednog prolaza (»passaggio«) koji će spajati crkvu sa samostanom; 5) nakon godine dana, i ako se postigne dozvola Sv. Stolice, broj osoba moći će se povećati prema odnosnim prihodima.

Konvenciju su potpisali u ime krčke biskupije biskup Ivan Vitezić, nju će kasnije supotpisati kanonik i dekan cresko-osorski, protonotar Lovro Petris, a sa strane benediktinaca opat-vizitator Petar Casaretto, opat D. Rafael Testa i opat D. Atiliano Oliveros.⁵²

Kako se dalje razvijala stvar, vidjet ćemo iz daljnje korespondencije. Biskup Vitezić piše dekanu creskom i osorskom Lovri Petrisu da se radi o osnivanju benediktinskog samostana kod ex-katedrale u Osoru, koji bi preuzeo također duhovnu skrb za Osor i Nerezine u skladu s redovničkim Pravilom. Moli ga da mu saopći mišljenje i eventualne primjedbe te kako napreduju poslovi oko obnove župskog stana i koliko je podesan za redovničku obitelj. Neka istodobno ispita i mišljenje pučanstva, što će mu saopćiti u formi zapisnika.⁵³

Odmah po sklopljenom ugovoru biskup moli Sv. Stolicu da se mogu prihodi ex-katedrale u Osoru u visini od 4000 forinta, a koji se dobrom upravom mogu i povećati, upotrijebiti kao fundacija za benediktinski samostan u Osoru koji bi vodio župu i brinuo se za Nerezine. Za stano-A sama fundacija bi mogla služiti ne samo za uzdržavanje redovnika i vanje bi im služio bivši biskupski dvor koji bi se za tu svrhu preudiesio. crkve nego »također i za potrebe odgoja mladeži i osobito za crkvene kandidate«. ⁵⁴

Istovremeno, u kolovozu 1862, pisao je Vitezić i carskom namjesniku u Trstu o istom predmetu. Nakon opširnih podataka o Osoru, kaptolu i samostanu sv. Petra u Osoru i uz izjavu da je Sv. Stolica zadovoljna s njegovim planovima, moli ga za što hitnije državno odobrenje. Poslao mu je ujedno i kopiju pisma papinskog nuncija u Beču od 21. VII 1862. o ustupanju prihoda kolegijalnog kaptola u Osoru katedralnom kaptolu u Krku.⁵⁵

Pismom od 12. VIII 1862. Vitezić zahvaljuje papinskom nunciju u Beču na pismu od 21. VII 1862. u svoje ime i u ime krčkog kaptola, jer će tako biti poboljšano njihovo materijalno stanje a još posebno zato jer o tome ovisi i njegov plan o obnovi benediktinaca u Osoru. Javlja mu također da je zamolio dekana Petrisa u Cresu da stvar razvidi te da je zamolio i carskog namjesnika u Trstu za državno odobrenje.

Cresko-osorski dekan Lovro Petris napokon odgovara biskupu u smislu njegove zamolbe od 12. VII 1862. Petris u svojem izvještaju od 5. VIII 1862. obavješćuje biskupa da je bio u Osoru i na licu mjesta ispitao sve mogućnosti. Biskupska palača je uglavnom uređena. Uređeno je sedam soba i postoji potrební namještaj i pribor za četiri osobe. Daljnje preu-

⁵² BAK, Convenzione privata dd. 15. VI 1862.

⁵³ BAK, br. 661 od 12. VII 1862.

⁵⁴ »... eziandio al bisogno dell'educazione della gioventù e specialmente dei candidati ecclesiastici«.

⁵⁵ BAK, br. 788/ex 1862.

ređenje moći će provesti sami redovnici kad dođu u Osor prema svojim potrebama. Novac je osiguran i crkvena uprava ima dovoljno novca (osobito oltar Presvetog Sakramenta) za njihovo uzdržavanje. Imali bi skrb samo za Osor jer bi se zaseoci Loze i Grmov pripojili Ustrinama zbog blizine i ravnog puta, dok bi Nerezine bile samostalna dušobrižnička postaja koja bi se brinula i za selo Trzići, dakako ukoliko bi buduća redovnička obitelj imala kojeg redovnika koji pozna hrvatski jezik («che parli la lingua illirica»). U vezi s time šalje mu i zapisnik sastavljen u kapelanskom stanu u Nerezinama. (31. VII 1862) koji su potpisali glavari obitelji. Svi su za to da se u Nerezinama ustanovi župa jer će biti dovoljno osigurano za uzdržavanje župnika. Međutim, kako su Nerezine bile do sada sastavni dio osorske župe, računaju i na eventualnu pomoć iz kojeg crkvenog fonda u Osoru.⁵⁶

D. Atilano Oliveros, jedan od potpisnika ugovora od 15. VI 1862, piše mu iz Trsta 29. IX 1862. da će sačekati u Praglia njegove časne prijedloge u pitanju benediktinske fundacije u krčkoj biskupiji. U pismu kaže: »Ne spominjem Osora jer je sad već mjesto i izraz koji straši svakoga« («Non nomino Osoro perchè oramai è luogo e termine che spaventa tutti»). Biskup mu odgovara da ga žalosti njegovo pogrešno mišljenje o Osoru i poziva ga da osobno dođe u Osor u proljeće 1863, kad bude imao kanonsku vizitaciju u osorskom dekanatu, da se uvjeri kako pretjerava i kako ima krivo mišljenje »o nezdravom zraku«. Vitezić je uvjeren kako će mladi benediktinci rodom iz krčke biskupije s veseljem doći u Osor.

6. Misijsko-ekumenski razlozi

Da bi pospješio dolazak benediktinaca u Osor, biskup Vitezić pronalazi i novi razlog — misijsko-ekumenski — kojim će unaprijed urgirati svoju stvar. Taj novi motiv iznosi najprije apostolskom nunciju u Beču u pismu iz Poreča od 28. I 1863 (gdje je boravio radi zasjedanja Istarskog sabora — »per motivo della Dieta provinciale«). Vitezić, odgovarajući na pismo nuncija od 8. I 1863, koji mu je zahvalio na božićnoj čestitki i javio mu da zbog bolesti nije mogao posredovati kod Ministarstva u korist lijepog i korisnog plana, ponovno mu preporuča stvar iznoseći svoju misao kako bi samostan u Osoru mogao igrati važnu ulogu za misije u bliskim muslimanskim provincijama, a osobito u Bugarskoj. I prema mišljenju opata Casaretta bio bi planirani samostan u Osoru vrlo podesan za odgoj misionara — benediktinaca za bližnje muslimanske krajeve i za Bugarsku. I to s razloga što se u krčkoj biskupiji govori hrvatski («si parla il dialetto slavo») koji je vrlo sličan jeziku spomenutih muslimanskih provincija i što je — bolje nego u ijednoj drugoj biskupiji — sačuvana upotreba staroslavenskog jezika i glagoljska liturgija usklađena s latinskim (rimskim) obredom, a k tome ne postoji

⁵⁶ BAK, br. 758 od 10. VIII 1862.

problem duhovnih zvanja nego samo sredstva. . . U tu svrhu mogli bi se upotrijebiti -- barem djelomično -- i veliki prihodi benediktinskog samostana u Daili i tako bi se oduzeo povod zlim jezicima koji se tuže da se prihodi iznose iz ove siromašne provincije (Istre). — Nadalje javlja nunciju da mu je saopćio biskup dr Juraj Dobrila da se Ministarstvo protiv njegovu planu, jer izgleda da je tome protivan carski namjesnik u Mlecima, budući da se u Praglia (kod Padove) odgajaju hrvatski kandidati za nove samostane u Dalmaciji, tj. radi se o antipatijama s kojima se moraju boriti benediktinci u Daili kod Novigrada.

D. Atilano Oliveros pismom iz Praglia od 19. IV 1863. potvrđuje Viteziću primitak kopije predstavke poslane carskom namjesniku u Trstu (12. VIII 1862) i premda ima neku bojazan zbog slabog zraka (*»per l'infelicità del clima d' Ossero«*), ipak će uvijek potpomagati njegov prijedlog. — Biskup Vitezić zahvaljuje mu na spremnosti suradnje i pomoći te mu javlja da je onaj dio, tj. župni stan, već uređen. Nastojat će pronaći u crkvenoj blagajni barem 300 forinta za nastavak radova — za uređenje biskupske zgrade za potrebe samostana. Međutim, za sada sve zapinje kod Ministarstva u Beču. Ali se uzda u pomoć sv. Gaudencija i u zagovor uglednog premeta (izgleda, državnog tajnika u Vatikanu koga je zamolio za posredovanje kod ambasadora u Rimu ili možda apostolskog nuncija u Beču). Moli ga da i Casaretto i on i drugi požure stvar.⁵⁷

I opet Casaretto pismom iz Genove od 14. V 1863. potvrđuje primitak Vitezićeva pisma. Veseli ga sve što se poduzima za obnovu benediktinaca u Osoru, ali ako vidi da je tamo nezdrav zrak ili ako naiđe na kakve poteškoće, on je pripravan sve učiniti da sinovi sv. Benedikta budu preseljeni u Dalmaciju te radi toga i odgaja dobre dalmatinske mladiće. Ponovno se preporuča za nove kandidate za novicijat u Praglia.

Kako Vitezić nije primio odgovor na svoju predstavku carskom namjesniku u Trstu od 12. VIII 1862, novom predstavkom od 20. VI 1863. požuruje državno odobrenje za svoj plan u Osoru. Među ostalim navodi i novi razlog za osnivanje benediktinskog samostana u Osoru (koji je već prije iznio papinskom nunciju u Beču 28. I 1863) i to dogovorno s benediktinskim poglavarima, a taj je da bi planirani samostan u Osoru bio vrlo podesan za misijsko djelovanje onih redovnika u bliskim muslimanskim provincijama, a osobito u Bugarskoj. A k tomu u krčkoj biskupiji ne postoji nestašica duhovnih zvanja, nego mogućnosti i sredstva za odgoj svećeničkih kandidata. A kako je u krčkoj biskupiji — kod mnogih crkava — još uvijek u uporabi stari liturgijski staroslavenski jezik, nema sumnje da bi njegovi učenici mogli uspješno širiti ciljeve vjere i države, budući da je poslovična vjernost ovog pučanstva kraljevske kući. — To bi svakako odgovaralo intencijama Sv. Stolice, a i Austrije, budući da je rimokatoličko bogoštovlje u spomenutim muslimanskim provincijama pod moćnom zaštitom Austrije na temelju stare prakse, sankcionirane u čl. 5, 9. i 12. mirovnih ugovora u Pašaroviću, Be-

⁵⁷ BAK, Pismo od 28. IV 1863.

ogradu i Šistovu. — Napokon izražava nadu da će nastojati shvatiti važnost i razložnost stvari i odstraniti svojom intervencijom eventualne poteškoće.

Nakon dugog čekanja Vitezić je napokon dobio rješenje u pitanju Osora, ali, dakako, negativno. Carska vlada nije u mogućnosti da ukine kolegijalni kaptol u Osoru i da se njegovi prihodi dodijele stalnom kaptolu u Krku, odnosno projektiranom benediktinskom samostanu u Osoru za uzdržavanje redovnika. A k tome treba dobiti i pristanak uprave kolegijalne crkve u Osoru, jer se s pravom treba bojati oštre opozicije. Rješenje je biskupu dostavio carski namjesnik iz Trsta dopisom do 16. VI 1863. broj 8435-72- — VII.⁵⁸

U vezi s prednjim dekretom namjesništva u Trstu, kao i u vezi s carskom odlukom od 24. V 1863, Vitezić šalje prijepis dekreta dekanu Petrisu u Cres na znanje. U tom pismu od 21. VI 1863. Vitezić primjećuje da će i sam razabrati iz dekreta kako se glavna poteškoća bazira na tobožnjem strahu od lokalnih poteškoća i protivljenju sa strane crkvene uprave. Stoga ga moli da na licu mjesta ispita situaciju.⁵⁹

U istom predmetu javlja Viteziću apostolski nuncij iz Beča dopisom od 21. VII 1863. broj 2890-1 da je Sv. Stolica spremna proučiti njegov prijedlog o ekonomskoj pomoći stolnom kaptolu u Krku, ali prije želi znati da li je o prijedlogu obaviještena carska vlada i da li postavlja tome kakve poteškoće. Radi toga treba prije svega odstraniti eventualne zapreke. U tom smislu traži »siffatto schiarimento.«⁶⁰

Stvar je išla više puta svom kraju, ali, dakako, u negativnom smislu. Naime, opat Casaretto javlja Viteziću iz Praglia (12. VII 1864) da je doznao da je pitanje Osora u Beču odbijeno pod izlikom »da smo mi stranci i nepoznati vladi« (»d' essere Noi forestieri ed ignoti al governo«). Ipak se nada da će se stvar moći opet pokrenuti (»che a tempo e luogo«) »kada naši mladi Dalmatinci postanu svećenici i u slučaju da budu služili u svom rodnom kraju«. Moli ga ponovno da mu pošalje nove kandidate za novicijat u Praglia.⁶¹ — Vitezić mu je odgovorio da će nastojati pronaći odgovarajuće mladiće.

Biskup Vitezić ne miruje i zato ponovno piše apostolskom nunciju u Beču. U pismu od 20. XII 1864. među ostalim ga obavještava o nastalim poteškoćama sa strane državne vlasti. Stan se, međutim, uređuje. Za to ima dovoljno novaca. Prije nego je god. 1862. pošao u Rim imao je u Osoru kanonsku vizitaciju. Tom prigodom malobrojni stanovnici grada Osora uvjeravali su me kako ih veseli dolazak benediktinaca u Osor. U tom smislu pisali su oni i u Rim. Zbog toga ga čudi motiv vlade da bi tome navodno bilo protivno pučanstvo i da bi oni ljudi bili sada protiv redovnika koji da bi zloupotrebljavali crkveni novac. Ima već pet klerika kod benediktinaca u Subiaco i želi da bi ih mogao preseliti u

⁵⁸ BAK, br. 544 ex 1863.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ BAK, br. 708/63.

⁶¹ BAK. — »Ora con tre non si può fare una fondazione perciò è d'uopo che l' E. V. R. invia a Praglia giovani forniti di talento robustezza e soda pietà«.

svoju biskupiju, i prije svega u Osor. Ponovno ističe misijsko-ekumenski karakter toga samostana. Moli ga za ponovno posredovanje.

Na prednje mu odgovara papinski nuncij iz Beča (dopis od 9. I 1865) da se ponovno interesirao za stvar redovnika u Osoru. Rečeno mu je da u Beču očekuju informacije Namjesništva u Trstu. I onda ističe kako bi bila vrlo korisna fundacija novog benediktinskog samostana u Osoru, posebno kad bi se u njemu nastanili »redovnici po rođenju i po jeziku iz tih krajeva i određeni za svete misije u muslimanskim provincijama.⁶²

Izgleda da je time bila zaključena korespondencija Vitezić-benediktinci o obnavljanju zaslužnog benediktinskog reda u krčkoj biskupiji. Zato ne možemo slijediti daljnji razvoj nastojanja benediktinaca za povratak u Dalmaciju. Možemo zaključiti da su plemenita i neumorna nastojanja biskupa Vitezića o obnavljanju benediktinskog reda u krčkoj biskupiji ostala bez uspjeha, kao što je bez uspjeha ostalo i nastojanje samih benediktinaca da obnove i presade benediktinski red u Dalmaciju.

⁶² BAK. — »Monaci appartenenti per nascita e per lingua a cotesta contrade e destinati alle sagre missioni nelle provincie Ottomanee«.